

УДК 72.013

І. В. Коротун,*к.а. доцент каф. будівництва та архітектури
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича***АРХІТЕКТУРНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ**

Анотація: у статті розглядається актуальна проблема сучасної архітектурної діяльності – формування міського простору засобами архітектури

Ключові слова: простір, архітектурне середовище, образ.

Принципи формування об'ємно-просторових композицій міської забудови засновані на закономірностях перцептивного сприйняття. Позитивна оцінка просторових композицій відбувається у тому випадку, коли реальне враження від архітектурного об'єкту співпадає з очікуваним. Просторові образи міста сприймаються людиною послідовно зі ступенем засвоєння міського середовища. Рівні засвоєння та сприйняття міського середовища умовно поділяються на п'ять етапів. На вищому рівні „екзо” сприйняття образу міста відбувається з зовнішніх просторів. На наступних: „мега”, „макро” і „мезо” - з внутрішніх. Нижчий „мікро” – рівень утворюється внутрішнім простором споруд. Сучасний рівень розвитку технологій надає можливості якісних перетворень існуючої системи архітектурного проектування. У чому полягає їх актуальність? Насамперед у поверненні архітектурі її значення просторового мистецтва. Збереження цінних якостей існуючого історичного середовища при містобудівній діяльності, пов'язаній з ущільненням, реконструкцією історичної забудови. Та, насамперед, надання виразності і гармонійності забудові – при забудові нових міських територій. Повернення міському середовищу властивостей, що були притаманні історичній забудові міст протягом відомого континууму їх розвитку і які були загублені деструктивними ідеями застосування масової типізованої архітектури 20 століття. Нові тенденції формування напрямків розвитку у сфері містобудування та архітектури вимагають принципових змін існуючих підходів до організації процесів містобудівного та об'ємного проектування. Перехід до нових формацій управління процесом системного планування просторового містобудівного розвитку у першу чергу стосується пошуків переходу від площинного проектування генеральних планів міських територій до об'ємного, просторово – композиційного. Так само, як 100 років тому назад постало актуальне питання сегрегації цих двох важливих сфер архітектурної діяльності, сьогодні стає актуальною їх інтеграція. Мається на увазі не ліквідація однієї з спеціалізацій. Скоріше пошук ділянки їх універсального сполучення. Для цього до низки

утилітарних питань, розв'язання яких сьогодні складає першочергові задачі містобудівного планування (планувальні структури, транспорт, інженерні комунікації та ін.), рівноцінною складовою повинна додатись художньо – естетична: просторова організація забудови. Таким чином, власне сам міський простір повинен розглядатись як важливий компонент дослідження і діяльності архітектора. *Мета* професійної архітектурної діяльності – створення комфортного, гармонійного, художньо виразного міського просторового середовища. *Завданням просторового містобудування* є утворення багатовимірних художньо виразних просторово - планувальних структур та створення відповідних умов їх сприйняття.

При цьому у якості *об'єкта* діяльності і досліджень має виступати міський простір (диференційований за відповідними рівнями сприйняття). *Предметом* діяльності архітектора при цьому виступають міські території з перспективною або сформованою комплексною забудовою, при цьому, архітектура (комплексна забудова, окремі будівлі, споруди, ландшафтне проектування, ін.) повинна сприйматись, в першу чергу як *засіб* формування простору.

Виокремимо 2 групи архітектурних засобів формування міського простору: *планувальні і просторові*. Зрозуміло, що закладені генеральними планами планувальні рішення є передумовою формування просторових композицій (власне це є ланка суміщення містобудівного та об'ємного проектування). Для забезпечення подальшого просторового проектування необхідні наступні умови. Структуризація каркасу міської забудови (пробивка вулиць, розробка площ, розбивка на квартали). Утворення «вузлів» містобудівного каркасу – громадські центри, території підвищеної комунікативної активності (як правило – місця подальшого розміщення доміантних, або субдоміантних споруд). *Розробка системи планувально – візуальних осей* – одна з найбільш важливих складових просторового проектування (осі, межі, орієнтири) Створює певні умови сприйняття архітектурного середовища, передбачає формування запланованих перспективних ракурсів, фокусів, візуальних фронтів сприйняття забудови. При формуванні просторових композицій, для означення центру композиції, використовуються для спрямування комунікативних потоків. Візуальні осі підпорядковуються планувальним осям комунікативних зв'язків пішохідного (транспортного) руху. Наприклад, важливим планувальним прийомом перетворення простору є «злам» планувальної осі вулиці. Утворюється як на перехрестях так і при значній довжині вулиць. Досягається відхиленням планувальної осі вулиці від 5^0 до 25^0 на проміжках від 200 до 500 метрів, що складає, за Кристофером Александером межу універсальної відстані між

вузлами активності міських структур. При цьому, як правило, осьовий вектор фіксує значний просторовий композиційний акцент забудови. «Злами» утворюють зміни ракурсів сприйняття що є додатковим чинниками покращення психологічної комфортності міського середовища.

До другої групи архітектурних засобів формування міського простору належить просторове моделювання, яке, власне і створює образ міста. У обсягу даної публікації не зупинятимусь на розширеному тлумаченні рівнів ієрархії забудови, які створюють 5 рівнів сприйняття (формування) зовнішнього міського простору, за прийнятою автором класифікацією [2]. На усіх рівнях необхідним фактором організації простору виступає створення *системи висотних орієнтирів*, формування ієрархічних рівнів – домінантних (на вищих рівнях) та субдомінантних висотних акцентів забудови. Вертикальна вісь відіграє головну роль у побудові візуально - осьових просторових композицій. Домінантні споруди мають мати відповідну базу у вигляді фонові забудови. Допоміжним засобом просторової організації являється створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою наріжних кутових споруд у квартальній забудові, які фіксують у просторі геометричну форму каркаса – «вузли каркаса», а також за допомогою об'ємних архітектурних елементів щипці, вежі, еркери), створюють субсистему візуальних орієнтирів. Це надає можливість визначити напрямок та відстані до об'єктів. *Внутрішній міський простір* утворюється замкненими контурами за допомогою взаємно перпендикулярного розміщення планувальних осей та площин фасадів. Прийом організації простору, що отримав назву є *перцептивна перспектива*, він заснований на доведеному науковому факті феномену сприйняття людиною простору: близький простір – по одних законах, більш віддалений – за іншими: у зоровій свідомості близькі предмети сприймаються в «зворотній перспективі» із зазначеним природним відхиленням [3]. На рівні перцептивного сприйняття людина, що розглядає предмет, поданий у зворотній перспективі, психологічно наближає його, підсвідомо збільшує його у своїй уяві.

Останні тенденції розвитку вітчизняного проектування доводять необхідність концентрації професійної уваги (як в освіті так і в професійній діяльності) на проблемах гуманізації середовища. Мається на увазі середовища а) зручного для перебування – відсутність бар'єрів, транспортна доступність, забезпечення необхідних життєвих функцій; б) створення психологічно комфортного художньо виразного міського простору, співзвучного людині, здатного подарувати людині відчуття естетичної насолоди, або, як висловлювався відомий австрійський теоретик Камілло Зітте - «відчуття щастя від пізнання нових прекрасних міст».

Можна навести позитивний приклад сформованого міського середовища – відома на весь світ Рінг штрассе у Відні. Середовище, простір якого сформований виразною архітектурою, зеленими ландшафтами, зручними пішохідними зв'язками у поєднанні з паліативними заходами, що мають велике значення: спеціальне покриття доріг (безшумний рух транспорту), виокремлені пішохідні та велосипедні доріжки, організація з'їздів для інвалідів-візочників, звукових сигналів для сліпих, паркувальних місць для велосипедів, контроль за рівнем викидів, заборона на звукові автомобільні сигнали, чистота та інші складові, які стосуються більш сфери культури та економіки, ніж архітектури, але являються обов'язковими складовими. Не обходиться і там без запеклих професійних дискусій: при проектуванні Музею сучасного мистецтва МУМОК професійний дискурс тривав значний час і призвів для значних змін у проектній документації. Це доводить, що при раціональному підході існує гіпотетична можливість досягти оптимальних результатів для професійного «яго» і для громадської користі.

Актуальний для вітчизняного проектування просторовий підхід при організації системного планування розвитку генеральних планів міст, детальних планів забудови території, при розробці локальних завдань на проектування у вигляді містобудівних умов та обмежень органами місцевого самоврядування надасть можливості створювати просторово виразну забудову та повернути сучасній архітектурі колишнього високого статусу просторового мистецтва.

Література

1. Мейтленд Б. Пешеходные торговые – общественные пространства / Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой, – М.: Стройиздат, 1989.
2. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття н. ст. канд.. арх.. К.: 2006.
3. Раушенбах Б.В. Геометрия картины и зрительное восприятие.- С-Пб.: Азбука-классика, 2002. – 320с.

Аннотация

В статье рассматривается методология формирования городского пространства.

Ключевые слова: пространство, архитектурная среда, образ.

Abstract

In article are considered actual problem to modern architectural activity – a shaping town space architectural facility.

Key words: space, architectural ambience, form image.